

Sprawozdanie z konferencji naukowej pt. *Śląsk Edmunda Jana Osmańczyka*

Dnia 3 grudnia 2014 r. odbyła się cykliczna konferencja naukowa Zakładu Badań Historycznych, Niemcoznawczych i Bohemistycznych Państwowego Instytutu Naukowego – Instytutu Śląskiego w Opolu. Głównym organizatorem przedsięwzięcia było Stowarzyszenie Instytut Śląski, natomiast wsparcie finansowe wydarzenia zapewniło Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego. W konferencji wzięło udział 40 osób, w tym mieszkańcy miasta oraz pracownicy miejscowych instytucji kultury.

Tematem tegorocznych obrad była wizja Śląska kreowana przez Edmunda Jana Osmańczyka, zasłużonego dla Opolu działacza politycznego, a przy tym pisarza i erudyty, zatroskanego o dzień dzisiejszy i przyszłość tego wielokulturowego regionu. Konferencja była okazją do podjęcia wielopłaszczyznowej, interdyscyplinarnej debaty na temat wybitnej jednostki konsekwentnie broniącej swych przekonań.

Na treść sesji złożyły się wystąpienia pracowników PIN – Instytutu Śląskiego w Opolu oraz współpracujących z nim placówek. Obrady przeprowadzono w trzech blokach tematycznych, tj. *Wizje powojennego kształtu Polski, Niemiec, Czechosłowacji oraz Łużyc w publicystyce Osmańczyka, Miejsce Śląska w twórczości publicystycznej i literackiej Osmańczyka w konfrontacji z rzeczywistością powojenną oraz Koszty ponoszone przez Osmańczyka jako konsekwentnego państwowca w warunkach niedemokratycznego systemu oraz pojawiających się możliwościach jego zmiany.*

Obrady otworzył p.o. Zastępcy Dyrektora ds. Naukowych dr Bernard Linek, natomiast moderatorem konferencji był prof. Michał Lis. Po wygłoszeniu słowa wstępnego, w którym podkreślono znaczenie postaci Edmunda Jana Osmańczyka dla naszego regionu, uczestnikom przedstawiono referaty. Każda z trzech części była zakończona podsumowaniem oraz dyskusją nad proponowanymi przez referentów тезami.

W bloku I przedstawiono diagnozę i prognozę dotyczącą godnego miejsca Polski w świecie na podstawie pracy *Sprawy Polaków* (1946). Jak podkreślił w swoim wystąpieniu prof. UO dr hab. Bartłomiej Kozera, *publikacja Osmańczyka ma dwa cele – opisać aktualną sytuację Polski na tle sąsiadów, przede wszystkim tych za Odrą, a po wtóre postawić przed rodakami pewne normy, konieczne do spełnienia, by nie powtórzył się znów wrzesień 1939 r.* „*Sprawy Polaków*” to lekcja wyciągnięta z wojny. Rozważania Osmańczyka na temat powojennych Niemiec przedstawione zostały w referatach: Doc. PhDr. Csc. Marie

Gawreckiej i prof. Dana Gawreckiego pt. *Edmund Jan Osmańczyk i Niemcy 1945-1950. Próba porównania z ówczesną publicystyką czeską* (z uwagi na umotywowaną względami losowymi nieobecność autorów, nadesłany tekst przedstawił słuchaczom prof. Michał Lis) oraz dr. Marka Mazurkiewicza pt. *Niemcy w publicystyce E. J. Osmańczyka*. Referenci udowodnili, że problematyka niemcoznawcza zajmowała w twórczości autora *Spraw Polaków* ważne miejsce, z kolei czescy publicyści tworzący w latach 1945-1950, w przeciwieństwie do dążącego ten kraj dużą estymą Osmańczyka, postrzegali Niemcy jako „rekina, który nie będzie nigdy tak silny jak wcześniej“.

Kwestie niemieckich granic i przyszłości tego kraju nie zajmowały w publicystyce naszych południowych sąsiadów tak znaczącego miejsca. Problematykę łużycką przedstawił dr Piotr Pałys, zauważając że *Edmund Osmańczyk z problematyką łużycką zetknął się już w okresie międzywojennym, w trakcie swej pracy w polskich strukturach mniejszościowych na terenie Niemiec*. W dalszej części zaprezentował koncepcje politycznej przyszłości Łużyc formułowane przez Osmańczyka oraz widoczną ewolucję postrzegania tego zagadnienia.

W części drugiej zebrani wysłuchali wystąpień prof. Danuty Kisielewicz, prof. Grażyny Szewczyk oraz mgr. Janusza Oszytki. Pierwsza prelegentka przedstawiła referat nt. *Śląsk w myśli politycznej i działalności Edmunda Jana Osmańczyka*. Autorka oparła swoje rozważania na pracach *Sprawy Polaków* (1946), *Śląsk w Polsce Ludowej* (1953), *Notatki korespondenta* (1951), *Świat, w którym żyjemy* (1957), *Był rok 1945...*(1970), *Polacy spod znaku Rodła* (1972), *Podróż po Polsce Zachodniej* (1952), *Reportaże, gawędy, opowiadania* (1955), *Rzeczpospolita Polaków* (1977), *Kraj i emigracja* (1983) oraz tekstach artykułów ukazujących się w prasie, zauważając że Osmańczyk był aktywnym działaczem, wysoce zatroskanym o swój region. Prof. Grażyna Szewczyk przedstawiła ważny element spuścizny literackiej pośła i senatora ziemi opolskiej, tj. dorobek poetycki poświęcony Śląskowi i Łużycom. Jak udowodniła w swoim wystąpieniu referentka, również wiersze autorskie w sposób obrazowy dokumentują walkę Osmańczyka o przywrócenie pamięci wszystkiemu, co polskie oraz niepokój o przyszłość Łużyc, starcie słowiańszczyzny z ideami germańskimi. Głos mgr. J. Oszytki poświęcony był działalności organów bezpieczeństwa przeciwko Osmańczykowi. Jako jednostka wybitna był usilnie rozpracowywany przez bezpiekę, która zgromadziła w sumie kilka tysięcy stron akt na jego temat.

W części trzeciej, zaprezentowano Osmańczyka jako konsekwentnego państwowca, który nie zapominał o emigrantach zamieszkujących różnych regionach świata. Jako poseł na sejm PRL oraz senator w 1989 r., nie pozostawał obojętny na szykany stosowane wobec

Polonii, konsekwentnie upominając się o jej prawa. Jak podkreśliła w swoim wystąpieniu prof. UO dr hab. Aleksandra Trzcielińska – Polus, Osmańczyk *ostrzegał on przed fatalnymi skutkami braku czy zrywania więzi z emigracją i wrogiego nastawienia wobec Polaków mieszkających poza granicami Polski*. W zamykającym obrady referacie, prof. Michał Lis przedstawił koszty osobiste poniesione przez autora *Spraw Polaków* jako konsekwentnego powojennego państwowca. Osmańczyk zdaje się być postacią ambiwalentną, gdyż z jednej strony jest oddanym państwu obywatelem, z drugiej zaś – kreatora własnej biografii, który w zależności od warunków przywołuje – lub pomija fragmenty swojego życiorysu.

Przygotowanie:

prof. Michał Lis

Anna Jedynak